

UDK 811.512.122; IRSTI 16.41.25

<https://doi.org/10.47526/2024-2/2664-0686.42>K.Ş. BALABEKOVA¹, A.A. KURMANALI², J.K. OTARBEKOVA³¹PhD, Abay Kazak Milli Üniversitesi Öğretim Görevlisi
(Kazakistan, Almatı), e-mail: katira670323.k@mail.ru²PhD, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Profesörü
(Kazakistan, Almatı), e-mail: altynshash.kurmanali777@gmail.com³PhD, Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi Profesörü
(Kazakistan, Almatı), e-mail: zhotarbekova@gmail.com**KAZAK HALK MASALLARINDAKİ “ANT”, “YEMİN” VE “VAAT” (SÖZ)
KAVRAMLARININ EDİMBİLİMSSEL GÖRÜNÜMÜ**

Özet. Kazak halkının zihninde ve halk masallarında “sözünün eri olmak”, “verdiği sözü tutmak”, “verdiği sözü yerine getirmek” gibi kavramlar çok yaygın kullanılmakla birlikte, Kazak toplumunda insan ilişkilerinin düzenlenmesinde kullanılan önemli bir dil birimi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Zira evrensel bir hadise olan “ant”, “yemin” ve “vaat” kavramları, bireylerin arasında güven, ikna etme duygularını oluşturmak için toplumların başvurdukları kavramlardır. Makalede kültürel mirasımız olan halk masallarındaki “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramları edimbilimsel açıdan ele alınarak incelenmiştir. Bununla birlikte, yazarlar makalede göçebe Türk toplumundaki “ant içme”, “yemin etme” ve “söz verme” gibi gelenekler ile törenler üzerinde durmakta ve Kazak halk masallarındaki Türk Dünyası için kutsal bir değeri olan “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramlarını tahlil etmektedir. İnceleme sonucunda halkımızın gelenek ve göreneklerini ve kültürel miraslarını kuşaktan kuşağa aktarmada büyük önem taşıyan Kazak halk masallarındaki “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) kavramları ile birlikte, göçebe hayat tarzında yaygın olarak kullanılan hukuki, büyüsel, dini, “saf” etik sıfattaki “ant içme”, “yemin etme”, “söz verme” ritüelleri ile ilgili elde edilen tespitlere yer verilmiştir. İncelenen masallardaki konuşma eylemlerinin pragmatik anlam açısından özel bir yere sahip olduğu ve “ant içmek, yemin etmek” eylemlerinde işlevsel ve anlamsal bir üslup kullanıldığı dile getirilmekte ve Kazak halk masallarında “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) kavramlarının insan ve toplum arasındaki ilişkilerin düzenlenmesindeki rolünün zamanla geliştiği, kullanım alanı ile üslup derecesi değişikliğe uğrayıp, anlamsal olarak farklı boyutlar kazandığı gözler önüne serilmektedir. Ayrıca, sözün semantik gelişmesinin, insan bilişsellığının gelişmesini yansıttığına dair yorum yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kazak halk masalları, ant, manevi kavram, kültürel değerler, konuşma eylemleri, edimsel anlam, edimbilimsel görünüm.

*Bize doğru alıntı yapınız:

Balabekova K.Ş., Kurmanali A.A., Otarbekova J.K. Kazak Halk Masallarındaki “Ant”, “Yemin” ve “Vaat” (Söz) Kavramlarının Edimbilimsel Görünümü // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2024. – №2 (132). – Б. 40–52. <https://doi.org/10.47526/2024-2/2664-0686.42>

*Cite us correctly:

Balabekova K.Sh., Kurmanali A.A., Otarbekova J.K. Kazak Halk Masallaryndaki “Ant”, “Yemin” ve “Vaat” (Soz) Kavramlarynyn Edimbilimsel Gorunumu [Pragmalinguistic Aspect of the Concepts “oath”, “swear”, “promise” in the Kazakh Folk Tales] // *Iasauı universitetinin habarshysy*. – 2024. – №2 (132). – Б. 40–52. <https://doi.org/10.47526/2024-2/2664-0686.42>

Makalenin alındığı tarih 20.01.2024 / Kabul tarihi 19.06.2024

Қ.Ш. Балабекова¹, А.А. Құрманәлі², Ж.К. Отарбекова³

¹PhD, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің аға оқытушысы
(Қазақстан, Алматы қ.), e-mail: katira670323.k@mail.ru

²PhD, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры м.а.
(Қазақстан, Алматы қ.), e-mail: altynshash.kurmanali777@gmail.com

³ф.ғ.к., Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің профессоры м.а.
(Қазақстан, Алматы қ.), e-mail: zhotarbekova@gmail.com

**Қазақ халық ертегілеріндегі «ант», «серт», «уәде» концептілерінің
прагмалингвистикалық аспектісі**

Аңдатпа. Қазақ халқының менталитетіндегі «сөзге беріктік», «бір сөзді болу», «айтқанында тұру» сияқты ұғымдар қазақ халық ертегілерінде көп кездесумен қатар, қазақ қоғамында адамдар арасындағы қарым-қатынасты реттеуде қолданылатын маңызды тілдік бірлік ретінде көрініс табады, өйткені жалпыадамзаттық құбылыс болып саналатын «ант», «серт», «уәде» рухани концептілері қоғамда тұлғалардың арасында сенім мен сендіру сезімдерін қалыптастыру үшін қолданылатын жалпыадамзаттық концептілер болып табылады. Мақалада мәдени мұрамыз болып есептелетін халық ертегілеріндегі «ант», «серт» және «уәде» концептілері прагмалингвистикалық тұрғыдан қарастырылады. Сондай-ақ, авторлар мақалада көшпелі түркі қоғамындағы «ант беру», «серт беру» дәстүрлері мен рәсімдеріне тоқталып, қазақ халық ертегілеріндегі түркі әлемі үшін киелі құндылыққа ие «ант», «серт» және «уәде» рухани концептілеріне талдау жасайды. Зерттеудің нәтижесінде халқымыздың салт-дәстүрі мен мәдени құндылықтарын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізуде маңызды рөл атқаратын қазақ халық ертегілеріндегі «ант», «серт» және «уәде» концептілерімен қатар, көшпелі өмір салтында кеңінен қолданылатын құқықтық, магиялық, діни және «саф» этикалық сипаттағы «ант беру», «серттесу» және «уәде беру» рәсімдеріне қатысты тың деректер ұсынылады. Талдау жасалған ертегілердегі «ант беру», «серт беру» және «уәде беру» сөйлеу актілерінің прагматикалық маңызы баяндалып, «ант», «серт» және «уәде» концептілерінің адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынастарды реттеудегі рөлінің уақытпен бірге өзгеріп, дамып, қолданылу шеңбері мен стильдік реңкінің өзгеріске ұшырап, семантикалық тұрғыдан сараланғаны ашып көрсетіледі. Сонымен қатар, сөздің семантикалық дамуы адам танымының дамуын көрсете алады деген тұжырым жасалады.

Кілт сөздер: қазақ халық ертегілері, ант, рухани концепт, мәдени құндылық, сөйлеу актілері, прагматикалық мағына, прагмалингвистикалық аспект.

K.Sh. Balabekova¹, A.A. Kurmanali², Zh.K. Otarbekova³

¹PhD, Senior Lecturer of Abay Kazak National Pedagogical University
(Kazakhstan, Almaty), e-mail: katira670323.k@mail.ru

²PhD, Acting Professor of Al-Farabi Kazak National University
(Kazakhstan, Almaty), e-mail: altynshash.kurmanali777@gmail.com

³PhD, Acting Professor of Kazak National Women's Training University
(Kazakhstan, Almaty), e-mail: zhotarbekova@gmail.com

**Pragmalinguistic Aspect of the Concepts “oath”, “swear”, “promise”
in the Kazakh Folk Tales**

Abstract. The concepts such as “to be a man of one's word”, “to keep one's word”, “fulfill one's promise” are prevalent in Kazakh folk tales in the mentality of the Kazakh people are widely used in Kazakh folk tales, and they appear as an important language unit used in the regulation of human relations in the Kazakh society. Because the spiritual concepts “oath”, “swear” and “promise”, considered as “a universal event” are concepts used by societies to create feelings of

trust and persuasion among individuals. The paper deals with the spiritual concepts of “oath”, “swear” and “promise” in tales from the view of a pragmatic perspective. The authors also describe the traditions and ceremonies related to “oath” in nomadic Turkish culture and analyze spiritual concepts of “oath”, and “swear”, “promise”, which have a sacred value for Turkish society. As a result of the study, the findings regarding the concepts of “oath”, “swear” and “promise” in Kazakh folk tales, which play an important role in transferring the traditions and customs and cultural heritage of our people from generation to generation, as well as the legal, magical, religious, “pure” ethical rituals used commonly in the nomadic lifestyle were presented.

In the paper it is stated that the speech acts in the analysed tales have a special place in terms of pragmatic meaning and it is revealed that the role of the concepts of “oath”, “swear” and “promise” in regulating the relationships between people and society has changed over time, their the scope of use and stylistic color have changed, and they have acquired different semantic dimensions. Furthermore, it is concluded that the semantic development of the word can reflect the development of human cognition.

Keywords: oath, concept, Kazakh tales, spiritual value, speech acts, pragmatic meaning, pragmalinguistic aspect.

К.Ш. Балабекова¹, А.А. Курманали², Ж.К. Отарбекова³

¹PhD, старший преподаватель Казахского национального педагогического университета имени Абая (Казахстан, г. Алматы), e-mail: katira670323.k@mail.ru

²PhD, и.о. профессора Казахского национального университета имени Аль-Фараби (Казахстан, г. Алматы), e-mail: altynshash.kurmanali777@gmail.com

³PhD, и.о. профессора Казахского национального женского педагогического университета (Казахстан, г. Алматы), e-mail: zhotarbekova@gmail.com

Прагмалингвистический аспект концептов «клятва», «присяга» и «обещание» в казахских народных сказках

Аннотация. В языке казахского народа такие понятия, как «держать свое слово», «быть хозяином своего слова», «исполнять свое слово», часто встречаются в казахских народных сказках и выполняют роль важной языковой единицы, используемой при регулировании отношений между людьми в казахском обществе, потому что духовные концепты «клятва», «присяга», «обещание», являясь общечеловеческим явлением, представляют собой концепты, применяемые в обществе для создания чувства доверия и убежденности среди людей.

В статье концепты «клятва», «присяга» и «обещание» в народных сказках, которые являются нашим культурным наследием, передающимся из поколения в поколение, рассматриваются с прагмалингвистической точки зрения. Также в статье авторы акцентируют внимание на традициях и обрядах «клятвы» и «присяги» в кочевых тюркских обществах, анализируют духовные понятия «клятва», «присяга» и «обещание», имеющие сакральное значение для тюркского мира в казахских народных сказках.

В результате исследования, помимо концептов «клятва», «присяга» и «обещание» в казахских народных сказках, играющих важную роль в передаче традиций и культурных ценностей нашего народа из поколения в поколение, представлены новые данные в отношении обрядов правового, магического, религиозного и чисто этического характера «дать клятву, клясться», «дать присягу, дать обет» и «обещать, дать обещание», широко применяемые в кочевом образе жизни народа.

Описано прагматическое значение речевых актов «дать присягу», «дать клятву» и «обещать, дать обещание» в анализируемых народных сказках, а также раскрывается, как роль концептов «клятва», «присяга» и «обещание» в регулировании отношений между

человеком и обществом менялась с течением времени и как изменились рамки и стилистические черты их применения, приобрели разные семантические измерения. Делается вывод, что семантическое развитие слова покажет развитие человеческого познания.

Ключевые слова: клятва, концепт, казахские сказки, духовная ценность, речевые акты, прагматический смысл, прагмалингвистический аспект.

Giriş

Bir halkın yaşamında yüzyıllar boyunca oluşan ve nesilden nesile aktarılan ritüeller, ananeler, inançlar, çeşitli törenler ve ilkeler bulunmaktadır. Bu tür kavramlara ata miras yaşam tarzı görenekler denilebilir. Atadan miras gelenekler denilince akla halkımızın zihninde kökleşmiş, babadan oğula geçen ve halkın zihnine kazınmış gelenekler gelmekte ve yüzyıllardır halk zihninde yer alan manevi bir miras ve yaşam tarzının ayrılmaz bir parçası olan gelenek ve görenekleri ve törenleri düşünülmektedir. Doğa ile iç içe yaşayan göçebe Kazaklar taşıdıkları kültürel ve manevi değerlerini koruyarak gelecek nesillere aktarmışlardır.

Kazak halkının geleneklerini yansıtan manevi değerler gelenekler, görenekler, töreler, ant, yemin, vaat vs. kavramlarla sıkı ilişkilidir. Sözlü kültürün oldukça önem arz ettiği Kazak toplumunda söz, tecrübelerden geleceğe tutulan bir ışık misalidir. Bu bağlamda kayda geçen ve tasdiklenmiş bir yasa bulunmamasına rağmen, “Verilen söz, yaydan çıkmış oka eşittir” diye değerlendirilip kabul edilmiştir. İnsanın güveni kötüye kullanılmamış, yani emanete ihanet edilmemiştir. Atalar mirasına itaat ederek bozkırın asıl yasası olarak tanınan, bu tür kavramların gücünü hem büyükler hem de küçükler kavramışlar ve onları bir yaşam kuralı haline getirmişlerdir.

Araştırma yöntemleri

Çalışmada Türk toplumu için kutsal bir değeri olan “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramlarının tanımları tasvir edilmiş, göçebe Türk toplumundaki “ant” ve “yemin” ile ilgili törenler üzerinde durulmuş ve Kazak halk masallarında yer alan “ant”, “yemin” ve “söz verme” gelenek ve ritüelleri incelenmiştir. Kazak halk masallarındaki “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramları edimbilimsel açıdan incelenerek tahlil edilmiştir. “Ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramlarının edimbilimsel tahlilini yapmak için “Babalar sözü. Cilt 76. Novellalık masallar” (2011), “Babalar sözü. Cilt 77. Satıralık masalları” (2011) temel kaynak olarak incelenmiştir. Araştırmada kavramsal tahlil yöntemi, betimleyici yöntem, semantik ve edimbilimsel tahlil yöntemleri kullanılmıştır.

İnceleme ve Tartışmalar

Her ulus, kendi gelişimi sırasında, bir yaşam biçimi haline gelen gerekli altyapısını inşa etmiştir. İnsan zihni halk kültürü ve geleneklerinin etkisi altında oluşursa, kültür de etnosun doğasını etkiler. Kazak halkının bilinçaltında, kökünde mevcut olan sözünde durmak, tek sözlü olmak, verdiği sözü tutmak her bireyin duygularını, bilincini ve iradesini, halkın manevi bilincinin özel bir tezahürünü yansıtır. Her insanın özbilinçsel doğası manevi, yani iç dünyası ile yakından bağlantılıdır. Bu bahsedilen dünya onun inancına, insani niteliklerine, başkalarına karşı tutumuna, iyilik ile kötülük ve hatta güzellik görüşüne yansımıştır. Kazak halkı tarihi gelişim aşamasında, insanın iç dünyasını geliştirme konusunda zengin bir deneyim birikimi sağlamıştır. Bu birikim, hısım ve büyükleri saymak, yaradana ibadet ve onun emirlerini yerine getirmek gibi konuları içermektedir.

Evrensel bir hadise olan “ant” bireylerin güven, ikna etme duygularını oluşturmak için toplumların başvurdukları bir kavramdır. Şimdi “ant” kavramının tanımını ele alalım.

Kazak Edebi Dilinin Sözlüğü’nde “ant” kavramının iki farklı tanımı yapılmaktadır:

“Ant” (isim) 1. kutsal bilinen bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin.

2. Adalete, yasalara uygun hareket etme ve yükümlülükleri yerine getirmeye yönelik resmi söz, yemin [1, s.510].

Kazak Dilinin Açıklamalı Sözlüğü'nde ise “ant” sözcüğü bir işi yerine getirmek için “edilen yemin”, “verilen söz / vaat” olarak tanımlanmaktadır [2, s.47].

Prof. Dr. A. Kaydar, Etnodilbilim Sözlüğü'nde “Ant” kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

“Ant”, insanlar arasında çok yönlü bir ilişkide üstlenilen ortak bir nedenin yerine getirilmesi için her iki tarafın da yemin etmesi, Kur'an'ı tutması, bir siyah beyaz ipi tutması vb. geleneksel ritüeller aracılığıyla yapılan bir tür yükümlülüktür” [3, s. 31].

Ant içtikten veya yemin ettikten sonra göçebe halklar antlarını veya yeminlerini yerine getirmişlerdir. Bu, bozkır insanının kanına işlenmiş kanun, bozkırın yazılmamış yasası haline gelmiştir.

B. Ögel “Büyük Hun İmparatorluğunun Tarihi” adlı kitabında: “Andını bozmak, andına uymamak veya yeminini bozmak, yemininden dönmek” gibi durumlar ölümle eşit sayılmıştır. Bu, halkın bilinçaltısına işlenmiş, yazılmamış bir kanundur. “Kanla ant içme” ritüeli Hunların geleneklerinde de yer almıştır” diyerek kanla ant içme geleneğine de değinmiştir [4, s.127].

Araştırmacı Kök, “Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi” adlı çalışmasında “ant” sözcüğünün metinlerde daha sık Eski Türklerin, İslamiyetle tanışmasıyla geçmeye başladığını dile getirerek şu ifadelerde bulunmaktadır: “Bu anlamda 10. yüzyıldaki Karahanlı Türkçesi ile kaleme alınan ilk satırasarı Kur'an tercümelerinde, yemin kavramına karşılık olarak ant sözcüğünü ve bu sözcükten elde edilmiş olan andık “ant içmek, yemin etmek” fiilini tanıklamak mümkündür” [5, s. 250].

“Ant”, “yemin” veya “vaat” kavramları Kazak halkının güven açısından bir kerteriz noktası olarak kabul edilmektedir. Halkın arasında içtiği andı yerine getirmemiş, yeminini bozmuş insanlardan ‘yeminini bozan kişi’ olarak bahsedilmiş olup toplumda pek de makbul bir kişi görülmemiştir.

Araştırmacı Kadri'ye göre, “ant” ve “yemin” ifadeleri eski çağlardan günümüze kadar genel itibarıyla şu amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır:

- Bireyler veya toplumlar arasında yapılan akitleri kutsal bir değer huzurunda perçinlemek;
- Kişiler arasında oluşan bağları kuvvetlendirmek;
- Karşılıklı güven inşa etmek veya güven vermek;
- Karşıdaki kişiyi ikna etmek ya da inandırmak;
- Verilen bir sözün tutulacağına dair etkiyi güçlendirmektir [6, s. 60].

Sözlüklerde geçen “ant” ve “yemin” kavramlarının tanımları ile görüşler aşağıdaki şekilde açıklanarak yorumlanabilir:

Açıklamaların ilki, insanlar arasındaki ilişkilerin temeli bir belge halinde yazılmamasına rağmen dokunulmaz yasal gücü olan bir kural mahiyetinde olduğu yönündedir. Diğerleri ise, kutsal sözcüklerin gücü ve insanların, kutsal nesnelere olan inanç ve ibadeti ile ilgilidir.

“Ant”, “yemin”, “vaat” gelenekleri her toplumda yapılır. Ancak “askeri ant”, anlaşma (sözleşme), bir sözleşmenin imzalanması, rekabet, dille ve dil ile ilgili olmayan eylemler çerçevesinde gerçekleştirilir. Bunlar kurumsal olarak resmileştirilmiş konuşma eylemleridir. Bir konuşma eylemi ancak birtakım koşullar ve eylemler gerçekleştirildiğinde başarılı olarak kabul edilir. Örneğin, askeri ant içmek, konuşmacının ve yetkili merci temsilcisinin katılımıyla ve böyle bir konuşma özel bir yerde ve özel durumlarda gerçekleşir.

Mahkemede tanıkların ifadesi, evlilik yemini vb. özel durumlarda da gerçekleşir. Ancak bahis mevzuu ve bahse girmek üçüncü bir tarafın huzurunda gerçekleşir, o tanık olarak hareket eder ve bahisçilerin bahsi başlatmaları için işaret verir (el keser), yani prosedüre göre zorunlu, kural gereği dil dışı eylemleri ortaya koyar.

“Ant”, “yemin” ve “vaat” kavramlarıyla ilgili konuşma eylemlerin hepsi aynı derecede sorumluluğa sahip değildir. “Ant içmek, Tanrı adıyla ant içmek, bir vazife almak, bir sözleşme yapmak/imzalamak” konuşmacı sorumluluğunun ağırlıklı olduğunu gösterir. Örneğin, “askeri andın” ihlali (asker kaçağı, vatana ihanet, mahkemede tanıklık sırasında yemin ihlali, vb.) kanunla cezalandırılır; bağlılık ve sözleşmenin ihlali durumunda (kefalet) mahkeme işlemleri yapılır; Tanrı adıyla içilen andın ihlali ise üst güçler tarafından cezalandırılır.

“Ant”, “yemin” ve “vaat” kavramları Kazak halkının inanç ve güvencinin tezahürüdür. Ant, sadece düşmana karşı intikam, uluslararası anlaşma, sadakatten caymamak gibi en önemli durumlarda devreye girmektedir. “Ant” ve “yemin” kavramları, aynı zamanda bir dürüstlük kavramıdır ve “ant içmek, yemin etmek” şeklinde kullanılmaktadır. Güven, samimiyet insan ilişkilerinin zirvesidir ve inanç ancak vaatlerle sağlanabilmektedir. Birine verilen sözü yerine getirmek, karşındaki kişiye saygı duymanın bir göstergesidir. Aynı zamanda “vaatte bulunmak, sözünü tutmak” bir bireyin tutumunu, ahlakını ve kişisel sorumluluğunu yansıtan ölçüdür.

“Ant” bireyin kutsal bir şeyle diğer insanı veya insanları kendisinin saf niyetine resmi olarak inandırması, söz vermesi, şahitlik etmesidir.

Su Beyhay “Kazak Kültürünün Tarihi” adlı kitabında şu bilgileri aktarmaktadır: “Kazak geleneğinde ekme, Kuran tutarak dürüstlüğüne dair ant içme veya yemin etme ritüeli eski zamanlardan beri süregelmektedir. Düşmanlarla mücadele dönemlerinde askerler ülkenin hürriyeti, namusu için canlarını feda edeceğine dair yemin ederek, kılıçlarının yüzünü öpmüşlerdir” [7, s. 103].

İ. Durmuş, “Ant içme” geleneği ile ilgili olarak görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

“Ant içme boylar ve milletler arasında da gerçekleştirilmektedir. Bu törenlerde at kurban edilip, karşılıklı içilen içkilere kan katılmaktadır. Böylece karşılıklı içkiler içilmek suretiyle taraflar antlaşma yapmakta ve uzlaşmaktadırlar. Bu şekilde uzlaşmanın en eski örneğine Asya Hunlarında rastlanılmaktadır. Ant içme olayı, eski zamanlarda bir nesnenin içilişi ile gerçekleşmekteydi. Bununla birlikte anlaşabilmek için sadece ant yeterli görülmemekte, ritüeller sırasında karşılıklı içme de söz konusu olmaktadır” [8, s.105].

Bu gelenek, “ant içmek” deyiminde açıkça ortaya çıkmaktadır. Eski devirlerde “ant” devletler, kabileler ve şahıslar arasında yapılan kardeş olma ve dost olma törenini ifade etmekteydi. “Ant içme” töreni; iki yabancı dost olmaya karar verdiklerinde soydaşları şahitliğinde kanlarını bir kaba akıtıp kımız, şarap veya sütle karıştırıp aralarına kılıç, ok gibi bir silah koyup beraberce içmeleri şeklinde cereyan ederdi [9, s. 285].

‘Abak Kerey Kanunu’nda da ant içme ritüellerine rastlanmaktadır. Örneğin, bu kanunun 9. maddesinde şöyle yazılmaktadır: “Merhumun, hakkını talep eden kimse, ölüme sebep olan kişinin evine gelerek cinayetle ilgili ayrıntılı bilgi istemişlerdir. Cinayetin yalan olduğu anlaşılırsa, “Dinden çıkmış olayım. Muhammed’in ümmeti olan Kazaklarla bir soydan sayılmayayım” diye eline kutsal Kur’an kitabını tutarak başının üstüne koyup ant içmiştir / yemin etmiştir. O kişinin başından süt sunarak, onun cinayet işiyle ilgisi olmadığına dair andını / yeminini kabul edip, bu suç bir yıla ertelenmiştir” [10, s.144].

Etnografik verilere göre, “ant” ve “yemin” törenleri göçebe Kazak toplumunun yaşamında büyük rol oynamıştır. “Ant” ve “yemin” ritüelleri göçebe bir etno-kültür ortamında yapılmıştır. Örneğin, Muhtar Magauin’in “Alasapıran” adlı tarihi romanının “Sozak’taki Meclis” bölümünde Tevekkel Han’ın yemini şu şekilde anlatılır:

“Tevekkel ağırlıkla ayağa kalktı. Gürültü bastırıldı. Han, önünde kalın beyaz bir keçenin üzerinde oturan ihtiyar ve ileri gelenlerin her birine tek tek baktı ve sesini biraz yükselterek konuşmaya başladı... Sultanlar ve oğlanlar! Hakimler ve kahramanlar! Niyetiniz ve birliğiniz için çok teşekkür ederim. Han’a irade verdiğinizizi söylüyorsunuz. Han’ın baş olduğu doğrudur. Ama dizgin sizin elinizdedir. Benim sahibim sizsiniz. Baş iradesi dizgindedir, at iradesi de sahibindedir... Eğer beni bir Han olarak tanıdığınız ve beni beyaz keçeğe oturttuğunuz doğru ise, buna

gönüllerinizde şüphe yoksa, kutsal Toprak Ana, kutsal Su Ana her zaman Kazak oğlunu destekleyecektir diye biliyorsanız, Siz de bazen dizgini bana verin. Atalarımızın ruhları, cetlerimiz ile merhum kardeşlerimizin kanı, yaşayan kardeşlerimizin gözyaşları üzerine yemin ediyorum”.

“Sizi mutluluğa, zenginliğe, esenliğe götüreceğim! Jetisu bir cennet mekanı olacak! Cengizdağ kutsal mekanın olacaktır. Jayık yaylan, Sırderya ise yuvan olacak. Hepsini geri alacaksın ve sonsuza dek... Ak Ordanın şanı Kök Ordadan daha güzel olacaktır. Yedinci kuşağın değil, yetmiş yedinci kuşağın muradına erecektir. Sizi teşekkürle anacaktır. Bana sadece dizgini verin. Dizginimi çekme. Halkla olun, benimle olun, benimle ölün! Her taraftan “Biz beraberiz! Dizgin kendinde” diye yankılanan bağırış, haykırış sesleri duyuluyordu” [11, s.14].

Burada Tevekkel Han “Atalarımızın ruhuyla, dünkü baba, ağabeylerimizin kanına bugünkü kardeşlerimin göz yaşlarına yemin ederim!” diye yemin etti. Bu olaydan sonra kahramanlar ve beyler sefere çıkmadan önce yemin etmeye başlamışlardır.

A. Kaydar, eski dönemlerdeki anlaşma usulünde yemin etmenin manevi ve ahlaki faktörünün kilit bir rol oynadığını ifade ederek şunları eklemektedir: “Resmi bir mektup yazışması olmaksızın ve onaylanmaksızın, uygun ritüeller (tepeye bir taş koymak, bir siyah beyaz ip tutmak, Kur’an, ekmek vb.) veya Tanrı’nın, ruhların, pirlerin, ataların, evliya anaların, bebeklerin, baba ocağının adıyla ant içmek, yemin etmek törenleri de yapılagelmiştir” [3, s. 34].

Bu geleneklerin sıkı bir şekilde uygulanması, Türk toplumunun doğaya, Tanrı’ya, mucizelere ve mistik güçlere, ataların ruhlarına vb. kutsal sayılan nesnelere olan inançlarıyla ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

“Ant” ve “yemin” manevi kavramlarının kutsallığı ile ilgili olarak Abiş Kekilbayev’in “Ülker” romanında ustaca anlatılmaktadır: “Karanlık işler için yemin ettiğinde babalar ruhu (aruak) küser, Allahın günü bile değiştirmiş. Kötü ameller için yemin eden pek çok insan utanmış (yüzsüz) düztaban olmuşlar. Bir çoğunun kafasından kırmızı görmüş gibi kartal, kanatlarını çırttı, çılgık attı ve öldü. Kara işleri yapmak üzere yemin eden de insan, asla başarılı olmayacakmış. Bu yüzden halkın saygı duyduğu, kimseye kötülük yapmayan, reşit olmayan masum bir oğlanın yemini alınacaktır. Eğer yemin eden kişi, kara işler için yemin ederse, yemini alan kişi de çirkin olacakmış. Böyle durumlarda kara işler için yemin edip, birisi kötü muameleye maruz kalan bir çocuğun ebeveynlerine yedi kahramanın maliyetini ödemiş. Kötü şeyler için yemin eden yüzsüzün kafası kesilecek ve malları terk edilecektir. Bu yüzden ne kadar kavga ederlerse etsinler yemin etmezlerdi” [12, s. 570].

Gerek bu tarihî malûmattan ve gerekse folklor materyallerinden açıkça olarak anlaşılıyor ki, en eski devirlerde ant kavramı, ancak dostluk ve kardeşlik kurmak için uygulanmıştır. İnan’a göre, “Kargış ise gerçeğe yalanı ayırt etmek için yapılan müstakil bir törendir. Bununla beraber ant töreniyle yapılan dostluk ve kardeşlik kargış formülleriyle de teyit edilmiş olacaktır ki, sonraları kargış töreniyle ant töreninin karışmasına sebep olmuştur ve kargış’tan ibaret olan törene de ant denilmiştir” [9, s. 287].

Masallar, atalarımızdan miras olarak kuşaktan kuşağa aktarılan folklor ürünlerinden biridir. Bir halkın gelenekleri ile kültürel değerlerini aktarma görevini üstlenmiş olan masallar birer kültür mirasımızdır.

Ünlü Kazak yazarı Muhtar Auezov Kazak masallarıyla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

“Masallar, folklorun sözlü olarak anlatılan başlıca türlerinden biridir. Bunlar halkın sözlü geleneğinin gösterişli hikâyeleridir. Masallarda ilginç durumlar, olağanüstü anlatımlar vardır. Masal “erteği” terimi; geçmiş “erte”, geçmişte “ertede”, geçmiş zamanlardaki 'ertedeki' anlamındadır. Bazen “ertek” şeklinde de söylenir. Masalı söyleyene “ertekşi” veya “erteğişi” denilir” [13, s. 67].

Araştırmacı B. Abzhet Kazak masallarıyla ilgili görüşünü şöyle ifade etmektedir: “Genel olarak Kazak masallarına dikkat ettiğimizde, özgün Kazak masallarının yanı sıra, yüzyıllardır sıkı temas halinde olan Doğu halklarının edebiyatlarından ve kültürlerinden aktarılan çok sayıda fabl, hikâye tarzında masalların bulunduğunu görmek mümkündür. Bu masalların çoğu ibret verici

nitelikte olup, Kazakların arasında hem nesir biçiminde, hem de nazım biçiminde sözlü olarak yayılarak nesilden nesile aktarıldığına şahit olmaktadır” [14, s.10].

Folklorcu Auelbek Konıratbayev, Kazak masallarının hangi türü olursa olsun, zaman süzgeçinden geçerek halkın hafızasına kazınmış olay örgüleri olduğunu ve masallarda birçok ülkede ortak olan ve özgün olay örgüleri olarak sayılan çeşitli motif ve imajların da bulunduğunu ileri sürmektedir [15, s. 18].

Şimdi Türk Dünyası için kutsal bir değeri olan “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) manevi kavramlarının Kazak halk masallarındaki kullanımını ele alalım: “Ant” sözcüğü sözünü ettiğimiz masallarda “ant vermek”, “ant içmek”, “andolsun”, “ant verdirmek” gibi bir takım fiillerle birlikte kullanılır. Tüm bu ifadelerin tamamı; “vadetti, yemin etti, beddua etti, antlaştı” gibi anlamlarda da kullanılır. Ancak, bu kavramların anlamları ile kullanımlarında birtakım farklılıklar mevcuttur. Örneğin, “Baka” masalında bu kavram “and içmek” anlamında kullanılmaktadır. Bu masal, “Sağlığı ve sıhhati yerindeyken artık bir evlilik yapmamaya and içmiş/and içmiştir” şeklinde son bulmaktadır [16, s.139].

“Ayaz bi” (Ayaz bey) masalında ise söz konusu kavramla ilgili şöyle ifade edilmektedir: “Zarli Han avdaydı, ikimizin sancımız aynı günde tuttu ve aynı saatte doğum yaptık, sırrımızı kimse bilmesin diye and içtik. Kimseye izin vermedik, birbirimizin çocuğumuzun göbeğini kestik, kızımı sol elimle verdim ve sağ elimle seni aldım yavrum, ışığım sensin! “Ayaz bi” masalının kahramanı Jaman, sözünde durmadığı için birçok kötülükle karşılaşmaktadır. Jaman su alıp eve geldiğinde, ne arkadaşı ne de sandık vardı. O sırada Jaman karısına verdiği sözü tutamadığı için pişman olur ve ağlayarak karısını aramaya çıkar” [17, s.12].

“Ant içmek” deyiminin anlam bakımından birçok şekilde kullanıldığı görülmektedir: Örneğin, “Han kızı” (Kağan Kızı) masalında kız vezire der ki: “Efendim, Size bir iyilik yapmak isterim, ancak tüm öğrendiklerinizi babama söyleyeceksiniz diye korkarım”.

“Hayır prenses, söylemeyeceğim. Söyleyeceğime ölmeyi tercih ederim ve neden iyilik yapan birine kötülük yapayım ki?” diye and içer [Babalar Sözü, 228].

Aynı kavram “Jeti şayan” (Yedi Yengeç) masalında: “Tanrı esirgesin zavallı çocuğum, eğer yaşarsam bir taneciğim, Külanda’dan bile iyi bakacağım” diyerek yaşlı kadına yemin eder, çocuğun gözyaşlarını siler, tatlılarını verir, eninde sonunda avutarak yanında kalmayı başarır. “Sonunda, Anuvar’ın katillerinden birini veya ikisini kendimiz öldüreceğiz ve Anuvar’ın öldürüldüğü yerde birlikte öleceğiz” sözüyle and içerler [Babalar Sözü, s.130].

“Bay men duyana” (Zengin ve Divane) masalında ise, Divane Zengine: “Sen ağlamayı bırak, sana istediğin bir çocuk vereceğim, fakat bana ortanca eşinin çocuğunu vereceksin!” der. Zengin adam: “Tamam, vereceğim!” diye and içer [Babalar Sözü, s. 148].

“Körgen tüstin Orındalır” (Görölmüş Bir Rüyanın Gerçekleşmesi) masalında, Kayran Han “Bir günde elli kısarak keserek etini akşama kadar insanlara dağıtmayı başaran kişiye kızımı vereceğim” şeklinde and içer [Babalar Sözü, s. 206].

“Jomart” (Cömert) masalında “ant” kavramı “and olsun” şeklinde kullanılarak bir kargış ifadesi taşımaktadır: “Doğruyu söyle, bu koyunların hepsi senin mi?” “Evet efendim, and olsun yalan söylemiyorum!” şeklinde bir and içmiştir [Babalar Sözü, s.285].

Böylece göçebe ortamda “ant” ve “yemin” manevi kavramları, çeşitli ritüellerin gerçekleştirildiği ve birbirini tamamladığı yasal, büyü, dini, etik bir rol oynamıştır. Yemin etmek, ant vermektен daha söz vermeye, vadetmeye yakındır. Fakat bir yandan, bir kargış unsuru taşımaktadır, öte yandan, mistik nesnelere tapma konusu hakim olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “Eki dünyalık ayel” (İki Dünya Kadını) masalında: “Bir kız ve bir erkek otağda yalnız kaldıkları sırada “Git buradan” diye seni kovar ve döver. Ancak sen oradan fazla uzaklaşma. Kız ve erkek uyurken, kızı kucakla. O sırada kız sana “Ne yapıyorsun?” diye sorar. Sen de: “Ya, asıl sen ne yapıyorsun? Hani, iki dünyaya ait bir erkek olmazsa, tek dünyaya ait biriyle evlenmeyeceğine dair yemin etmiştin?” diyeceksin [Babalar Sözü, s. 220].

“Ayaz bi” (Ayaz Bey) masalında: “Efendim! Size bunları anlatmamamın şöyle bir nedeni vardır. Gidip Ualibay’ın kızı ile dışarıda görüştüğümde, bana bir tabak, bir bileği taşı, bir bıçak ve bir elmas verdi. Onun nedeni bileği taşı gibi ezilene, bir tabak gibi kırılana, bir bıçak gibi başı kesilene kadar sırrını söylemeyen kişi, beni elmas gibi ikiye bölüp alacak demesinden kaynaklanmıştır. Ben de o sırada, bıçak gibi başım kesilene kadar sırrı söylemeyeceğimi belli etmek için bıçağı belinden kırdım. Bileği taşıyı ezilene kadar diye taşı ezdim. Tabak gibi parçalanana kadar diye tabağı parçaladım ve bir elması ikiye bölüp kıracağım ve seni alacağım!” dedim. Elması böldükten sonra söz verdim ve bu yüzden gerçeği söyleyemedim. Kız bana acıdı, yüzünü peçeyle kapatmış olarak beyaz bir atla geldi, darağacının ipini kesti ve göğsüme yatay şekilde bir kılıç bıraktı. Bu olayın açıklaması ise “Masum olduğun halde benim için ölme, kahramanlığını gördüm. Kılıç üstünde yemin geçersiz kalırmış, bu yüzden yeminini geri al” diye söylemesine “Doğruyu söylüyorum”, diye Jaman sözünü tamamladı [17, s.16].

“Vaat” (söz) kavramı “Ayaz bi” (Ayaz Bey) masalında şu şekilde yer almaktadır:

- Evet efendim, gerçeği anlatmaya geldim.
- Zengin adamın kızının evine gittiğin doğru mudur?
- Doğrudur.
- Almaya söz vermiş miydin?
- Söz vermiştim! [17, s.15].

“Yetim Kappas” (Yetim Kappas) masalında ise bu kavram şu şekilde geçmektedir: “Günlerden bir gün Kasım hüzünlenir ve Yetim Kappas bir gün padişah olursa, bizi yaşatmaz. Onu daha küçükken canına kıydırayım” diye Amir adında bir padişahın cellatlarından birini huzuruna çağırır: “Yetim Kappas’ı öldür. Onu öldürdükten sonra sana biricik kızım Kanışa’yı vereceğim!” diye vaatte bulunur [Babalar sözü, s.196].

“Küçük bir çocuk olmana rağmen bir bilgeymişsin. Kasım bana kızını vermemesi bir yana, benim canıma da kastetti. Sözünü tutmadı. Şimdi seni özgür bırakıyorum!” [Babalar Sözü, s.197].

“Alpıs jasına kelgennen akıl sura” (Altmış Yaşına Gelen Kişiyle Danış) masalında:

“Unutma ki, bu sefer Han sana “Başını keseceğim” baskısıyla gerçeği söyletmeye çalışır. O sırada sen de ‘günahlarımı bağışla’ vaadini aldıktan sonra gerçeği söylersin!” der [Babalar Sözü, s.195].

“Jaksılıkka Jaksılık” (İyiliğe İyilik) masalında:

“Eğer, kimimiz Tanrı’ya verdiğimiz vaadi (söz) yerine getiremezsek, Onun karşısında yüzü kara insan olacağız, demedik mi?!” [Babalar sözü, s.93].

“Kılıç üstünde yemin geçersiz kalır” atasözü ile beraber kullanılmaktadır. Aynı atasözünün “Ayaz bi” (Ayaz Bey) masalında da yer alması ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. Bunun nedeni muhtemelen kadim insanların çeşitli şeylere ibadet etmesi, tapması ve onları kutsal saymasından kaynaklanmış olmalıdır. Örneğin; Bir avcı kullandığı silahlarına, el sanatçısı ustalar yaptıkları ürünlerin üzerine yemin edebilir.

A. Toyşanulı’na göre, aşıklar, dost yarenler, arkadaşlar, akrabalar birbirlerine yemin ederler ve mükemmel bir şekilde yerine getirirler [18, s.15]. Kısacası, bu şekildeki yeminin ilkel alt tipleri eski gelenekte olduğu gibi kanda köklenmemiş ise de kamusal yaşamda yaygınlaşan bir alana, insan vicdanının saflığına, başka bir deyişle “vaat” ve “emanet” denilen değerlere dönüşmüştür.

“Ant” veya “yemin” kavramı iki kişinin birbirlerine söz vermesi, yemin etmesi ve vadetmesi olayıdır. Yukarıdaki örnek getirilen masalda, her iki tarafın da yemin etmeye katılımı, yani iki muhatabın rolü aynı konumda olduğu fark edilmektedir. “Ant”, “yemin”, yazılı bir antlaşma imkânının olmadığı durumlarda bağlayıcılık sağlama imkânı oluşturduğu için tüm toplumlar tarafından kullanılmış bir olgudur.

“Sert kılıştan ötkir” (Yemin kılıştan keskindir). Demek ki, “yemin” kavramının bir keskin kılıç ile eşitlenmesi ve kılıcı kınından çıkarmadan da yemin etmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Öte yandan, hayatı tehdit eden bir savaş ve baskın durumunda yemin etmişim diye

kılıcını kınından çıkarmadan duramayacağı anlamına gelmektedir. Böylece, “yemin etmek, ant içmek” kavramları ile kıyaslandığı zaman gayri resmi iki kişi arasında yapılıp veya konuşmacıya yönlendirilir.

“Vaat” (söz) ile ilgili aşağıdaki atasözleri bu kavramın tam anlamını ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Örneğin, “Makal – sözdin atası, uade – erdin apası” (Atasözü, sözün atasıdır, vaat ise erkeğin vefasıdır). Bu Kazak atasözünü akıl, özlü sözün en büyüğü, en değerlisidir; vaat edilen bir sözün yerine getirilmesi bir erkeğin vazifesi, insanlara yaptığı bir vefasıdır şeklinde açıklamak mümkündür. Öte yandan, “vaat” kavramı halk arasında Allah’ın adı “Uade – Allanın atı” (Vaat, Allah’ın adıdır) şeklinde tanımlanmaktadır.

B. Suiyerkul vd. sözcüklerin semantik özellikleri ile ilgili görüşlerini dile getirmektedir: “The semantic characteristics of words differ significantly in terms of synchrony and diachrony. It is possible that a linguistic unit, which is now considered to have one meaning, has several etymological meanings. Conversely, units used in the same sense in earlier stages of language development can be used in different ways in our modern language, especially in poetics” [19, p.88].

“Vaat” (va’d) kavramı söz verme, üstüne alma, taahhüt etme anlamında kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de sık bulunan Arapça bir sözcüktür. Bu yüzden “vaat” Kazak topluluğunda Allah’ın adı olarak karşılanmakla beraber, birine verilen sözü yerine getirilmesi şart olan ilahi bir emir ve güç olarak görülmüştür. Bu bağlamda tüm Müslümanları güçlü olmaya odaklamıştır.

“Vade – Kudaydın sözi” (Vaat, Allah’ın sözüdür). Dini inançlara göre, vaatlerin tamamı Tanrı’dandır ve Tanrı’nın emri ile gelmektedir. Dolayısıyla Allah’ın her bir kulunun ettiği yeminleri, verdiği sözleri yerine getirmesi gerekmektedir. Zira Kazaklar için “vaat” (söz) Tanrı’nın sözü ile eşdeğerdir. İnsanlar birbirlerine bir söz verdiklerinde, bu geleneği korumak zorundadırlar, çünkü bu Tanrı’nın sözü olarak kabul edilmektedir [21, s.514].

Atalarımızdan miras kalan çok değerli bir atasözü mevcuttur. “Er jigittin eki söylegeni – ölgeni, emen ağaştın iyilgeni – sığanı” (Bir erkeğin sözünde durmaması ölmesidir ve bir meşe ağacının eğilmesi kırılması demektir). Bu atasözü, sözümüzü tutmamızın çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yani, |bir sözü iki etmek” (sözünden dönmek) bir erkeğe yakışır bir davranış biçimi değildir. “Ayılğan söz atılğan okpen ten” (Söylenen söz atılan ok gibidir). Kazak toplumunda verilen sözü tutarak kişinin güvenini kazanmak büyük bir önem taşımaktadır.

A. Kaydar söz verme ve sözünü tutmanın Kazak toplumundaki önemini şöyle açıklamaktadır: “Vadenin atı vade goy” (Söz sözdür). “Hannın eki söylegeni – ölgeni” (Hanın, farklı konuşması ölümle eşittir). Bir hanın kararı veya fermanı iki olmaz [21, s.535].

Han söylediklerini değiştirmez, iki kez söylemez. Bu eskiden beri devam etmekte olan bir kuraldır. Eğer, han vaadini yerine getirmezse, onun unvanına, itibarına, onuru ve şanına zarar geleceği konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Sonuç

Kazak halkının dünya görüşü ve mantalitesinde var olan sözünü tutmak, sözünü yerine getirmek, sözünün eri olmak, insanların duygularında da, şuurunda da, iradesinde de yer alarak halkın manevi şuurunun özel bir görünümünü yansıtır. “Ant”, “yemin” ve “söz” (vaat) manevi kavramları, halkımızın güven ve inancının bir tezahürüdür. Günümüzde “ant” ve “yemin” kavramları, düşmana karşı intikam, uluslararası anlaşma, sadakat gibi önemli durumlarda kullanılmaktadır, incelediğimiz halk masallarında da “Ant” ve “yemin” kavramları adaletle ilgili, dürüstlikle ilgili bir kavram olarak göze çarpmaktadır.

Yaptığımız tahlil sonucunda “ant”, “yemin” ve “vaat” sözcüklerinin anlamsal ve kuramsal alanının aynı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu kavramları anlam bakımından ele aldığımızda ortak çekirdeği “yemin” kavramını oluşturmakta, “ant” daha yüksek bir seviyeyi, “vaat” daha düşük bir seviyeyi göstermektedir (Resim 1).

Resim 1 – Makrokavramlar sistemi

Çalışmamızda ele aldığımız halk masallarında ve özlü sözlerinde bulunan bu üç kavramın Kazak halkının felsefesini yansıtabilen kavramlar olduğuna tanıklık etmekteyiz. İşte, “ant”, “yemin” ve “söz” (vaat) kavramları ile ilgili deyimler, atasözleri incelendiğinde, kavramların gücü, mistiği, folklorik tanımlamadaki önemi ortaya çıkmakta ve Kazak halkının bu hadiseyi çok uzun zamanlardan günümüze kadar hafızasında sakladığını açıkça göstermektedir. Benzer şekilde, “ant”, “yemin” ve “vaat” kavramlarının üslup ve etkileyici renkleri aynı değildir. Temel olarak, “vaatte bulunmak” tarafsız bir stilistik renge sahipken, “ant içme” ile “yemin etme” eyleminin etkileyici bir rengi vardır.

Araştırmaya konu olan “ant”, “yemin” ve “söz” (vaat) kavramları sıklıkla birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak, söz konusu kavramların semantik alanı ve kapsamı aynı değildir. Açıklayıcı sözlüklerdeki bu kavramların tanımları örtüşmüş ise bile, kapsam, tertip ve pragmatik nitelik açısından aynı olmadıkları açıkça görülmektedir. “Ant içmek, ant etmek, ant vermek, ant olsun, ant verdirmek, andolsun” ve “yemin etmek, yemin ettirmek, yeminler olsun” gibi çeşitli eylemlerin uygulanması, her sosyal alanın durumuna ve doğasına bağlı olarak bazı özellikler taşır. Bu bağlamda, değişken ortamda sık kullanılan yasal, mistik, dini, saf ve etik nitelikteki en yaygın “ant” türlerini belirlemek mümkündür. Örneğin, bir ülkenin hayatındaki kritik bir olay sırasında, iki kişi birbirlerini ya da bireysel toplumun yararını içtenlikle feda etmeye, mistik stereotipler söylemeye ve yeminlerini bozmaları halinde ciddi şekilde cezalandırılmaya karar verir ve özel geleneksel eylemleri yapar.

“Ant” kavramının yasal ilişkiler alanında kendi işlevi mevcuttur. Aynı zamanda, ant sosyal ilişkiler alanında özel bir düzenleyici role ve öneme sahiptir. Çoğu zaman kişiler arası ilişkileri düzenlediği için sosyal seviyedeki andın fonksiyonu ahlaki ve etik niteliktedir. Bununla birlikte, kişiler arası ilişkilerdeki andın düzenleyici işlevi, özel duruma bağlı olarak yasal öneme sahip olabilir. Geleneksel bir etno-kültürel ortam olan göçebe bir toplumda, ant görenek ve sosyal işlevleri ile senkretik nitelik taşımaktadır. Ancak, artan kişiler arası ilişkiler durumunda, geleneklerin normları ve ilkeleri uygulanır. Etnografik verilere göre ant, ant içmek töreni göçebe toplumun yaşamında kendine has ve özgün bir rol oynamıştır.

“Ant içme” geleneğinin göçebe bir etno-kültürel ortamda gerçekleştirilme usulü bulunmaktadır. Kısacası, “ant” halkımızın güveninin bir tezahürüdür. Aynı zamanda sadece düşmana karşı intikam, uluslararası anlaşma, sadakat gibi en önemli durumlarda uygulanmaktadır. Ant bir dürüstlük kavramıdır. Bir erkeğin sözünü tutması ve söylediklerinin sorumluluğunu üstlenmesi eski tarihlere dayanan bir biçim olarak görülmesine rağmen, gerektiğinde “ant içmek, yemin etmek veya vaat etmek/söz vermek”, erkeğin söz ve eylemdeki kararlılığının başka bir kanıtıdır.

İnceleme sonucunda Kazak halk masallarında “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) kavramlarının ayrılmaz olduğuna ve bazı durumlarda ise eşanlamlı olarak kullanıldığına tanık olmaktadır. “Yemin” kavramını “ant” kavramı ile kıyasladığımızda gayriresmi iki kişi arasında

gerçekleşmektedir veya konuşmacının kendisine yönlendirilmektedir. Bu konuşma eylemi, bir ön söz veya daha önceki iletişimsel bir durumla ilişkilidir.

“Ant içme” geleneğinin gerçekleşmesi çeşitli durumlara ve çeşitli sosyal alanların özelliklerine göre farklılık göstermekte olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Bu bağlamda, göçebe hayat tarzında yaygın kullanılan hukuki, büyüsel, dini, “saf” etik sıfattaki yemin etme çeşitlerini gösterebiliriz.

“Yemin” kavramı, iki kişi arasında yemin etmekten ziyade gayriresmi bir durum veya konuşmacıya yöneliktir. Bunun kanıtı olarak yemin etmek/yemin içmek deyimlerini söylemek mümkündür. “Yemin etmek”, ant içmekten daha söz / vaat etmeye daha yakındır. Fakat bir yandan, bir kargış/beddua unsuru, öte yandan, mistik nesnelere ulviyet kazandırma hakimdir. “Vaat” (söz) kavramı da “ant” ve “yemin” kadar kutsal bir kavramdır. Fakat anlaşma, bağlılık, güvence, sözleşme, antlaşma ile ilgili sözcükler yemin kavramının çerçevesini oluşturur. Modern toplumlarda çokça karşılaşılan güven eksikliği ve bu eksikliğin yeniden tesisi, “ant” veya “yemin” geleneği ile mümkün olmaktadır. Diğer bir deyişle, “ant” ve “yemin” geleneği, günümüzde de iletişim eksikliğini giderme stratejilerinden biri olarak sıkça kullanılmaktadır. Türk kültüründe “ant” ve “yemin” ifadeleri “namus” ve “şeref” kavramları ile doğrudan bağlantılıdır. “Vaat” (söz) kavramının ise insanlar arasında mütevazı ilişkilere dayandığından “ant” ve “yemine” göre daha yaygın olarak kullanıldığına şahit olmaktadır.

Söz konusu kavramların genellikle kültürel ve tarihi düzlem içinde insanların zihniyetini yansıttığını görmek mümkündür. Tahlil ettiğimiz metinlerdeki konuşma eylemlerinin pragmatik anlam açısından özel bir yere sahip olduğunu görmek mümkündür, zira “ant içmek, yemin etmek” eylemleri işlevsel ve anlamsal olarak bir üslup kullanılmasını gerektirmektedir. Ayrıca, incelediğimiz Kazak halk masallarında “ant”, “yemin” ve “vaat” (söz) kavramlarının, insan ve toplum arasındaki ilişkilerin düzenlenmesindeki rolünün zamanla değişerek geliştiğini ve anlamsal olarak farklı boyutlar kazandığını da görmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. 15 томдық. 1-том / Құраст. Т.Жанұзақ, С.Омарбеков, Ә.Жүнісбек және т.б. – Алматы: Арыс, 2011. – 752 б.
2. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 967 б.
3. Қайдар Ә. Қазақтар ана тілі әлемінде (этнолингвистикалық сөздік). I том. – Алматы, Дайк-Пресс, 2009. – 780 б.
4. Ögel B. Büyük Hun İmparatorluğunun Tarihi. – Ankara: Türk Dil Kurumu, 2022. – 463 s.
5. Kök A. Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. – Ankara, 2004. – 794 s.
6. Kadri N. Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme: Basılmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi. – Diyarbakır, 2013. – 131 s.
7. Бейхай С. Қазақ мәдениетінің тарихы. – Алматы: Дәуір, 2001. – 551 б.
8. Durmuş İ. Türk Kültür Çevresinde Ant // Milli Folklor. – 2021. – №84. – S. 97–106.
9. İnan A. Eski Türklerde ve Folklerde Ant // Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. – 1948. – Cilt 6, Sayı 4. – S. 279–290.
10. Кенжалиев З. Қазақ әдет-ғұрып құқығының материалдары. – Алматы: Жеті жарғы, 1996. – 208 б.
11. Мағауин М. Аласапыран. – Алматы: Жазушы, 1988. – 828 б.
12. Кекілбаев Ә. Үркер. – Алматы: Жазушы, 1981. – 582 б.
13. Avezov M. Folklor Yazıları / Çev. A. Çınar. – Ankara: Bitig Yayınları, 1997. – 305 s.
14. Әбжет Б.С. Қолжазба қорларында сақталған қазақ ертегілерін тізімге алу, жариялаудың ғылыми маңыздылығы // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2021. – №3 (121). – Б. 7–15. <https://doi.org/10.47526/habarshy.v3i121.729>
15. Қоңыратбаев Ә. Қазақ фольклорының тарихы. – Алматы: Ана тілі, 2011. – 288 б.
16. Бабалар сөзі. Жүз томдық. 76-том. Новеллалық ертегілер. – Астана: Фолиант, 2011. – 432 б.

17. Бабалар сөзі: Жүз томдық. 77-том. Сатиралық ертегілер. – Астана: Фолиант, 2011. – 400 б.
18. Balabekova K., Otarbekova Zh et al. Concepts in folktales – Manifestations of embodied worldviews // *Xlinguae*. – 2022. – Volume 15 Issue 4. – P. 18–27. DOI: 10.18355/XL.2022.15.04.02
19. Тойшанұлы А. Ант. [Elektronik kaynak]. URL: <https://egemen.kz/article/110680-ant> (Erişim 21.02.2021)
20. Suyerkul B., Kurmanali A. vd. Teaching somatic idioms during the corona crisis (based on historical and literary texts) // *Xlinguae*. – 2021. – Volume 14, Issue 1. – P. 81–90. DOI:10.18355/XL.2021
21. Қайдар Ә. Халық даналығы. – Алматы: Тоғанай Т, 2004. – 560 б.

REFERENCES

1. Qazaq adebi tilinin sozdigi. 15 tomдық. 1-tom [Dictionary of the Kazakh literary language. 15 volumes. Volume 1] / Qurast. T. Januzak, S. Omarbekov, A. Junisbek jane t.b. – Almaty: Arys, 2011. – 752 b. [in Kazakh]
2. Qazaq tilinin tusindirme sozdigi [Explanatory Dictionary of the Kazakh language]. – Almaty: Daik Press, 2008. – 967 b. [in Kazakh]
3. Qaidar A. Qazaqtar ana tili aleminde (etnolingvistikalıyq sozdik) [Kazakhs in the Native Tongue World (ethnolinguistic dictionary). Vol. I]. – Almaty: Daik-Press, 2009. – 780 b. [in Kazakh]
4. Ogel B. Buyuk Hun Imparatorlugunun Tarihi [History of Great Hun Empire]. – Ankara: Turk Dil Kurumu, 2022. – 463 s. [in Turkish]
5. Kok A. Karahanly Turkchesi Satyr Arasy Kur'an Tercumesi [Karakhanid Turkish Interlinear Quran Translation: Unpublished Doctoral Thesis]. Ankara Universitesi. – Ankara, 2004. – 794 s. [in Turkish]
6. Kadri N. Turkche Yemin Ifadeleri Uzerine Toplumdilbilimsel Bir Injeleme [A Sociolinguistic Study on Turkish Oath Expressions: Unpublished Doctoral Thesis]. Dijle Universitesi. – Diyarbakir, 2013. – 131 s. [in Turkish]
7. Beihai S. Qazaq madenietinin tarihy [History of Kazakh Culture]. – Almaty: Daur, 2001. – 551 b. [in Kazakh]
8. Durmush I. Turk Kultur Chevresinde Ant [Oath in the Turkish Cultural Circle] // *Milli Folklor*. –2021. – №84. – S. 97–106. [in Turkish]
9. Inan A. Eski Turklerde ve Folklarda Ant [Oath in Ancient Turks and Folklore] // *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. – 1948. – Cilt 6, Sayı 4. – S. 279–290. [in Turkish]
10. Kenjaliev Z. Qazaq adet-quryq quqygynyn materialdary [Materials of Kazakh Customary Law]. – Almaty: Jeti Jargy, 1996. – 208 б. [in Kazakh]
11. Magauin M. Alasapyran [Alasapyran [Turmoil]]. – Almaty: Jazushy, 1988. – 828 b. [in Kazakh]
12. Kekilbayev A. Urker [Urker [The Pleiades]]. – Almaty: Jazushy, 1981. – 582 b. [in Kazakh]
13. Auevov M. Folklor Yazylary [Folklore Writings]. – Ankara: Bitig Yaiynlary, 1997. – 305 s. [in Turkish]
14. Abjet B.S. Qoljazba qorlarynda saqtalghan qazaq ertegilerin tizimge alu, jarialaudyn gylymi manyzdylygy [The Scientific Significance of the Search and Publication of Kazakh Fairy Tales Preserved in Manuscripts] // *Iasau universitetinin habarshysy*. – 2021. – №3 (121). – B. 7–15. <https://doi.org/10.47526/habarshy.v3i121.729>
15. Qonyratbaev A. Qazaq folklorynyn tarihy [History of Kazakh Folklore]. – Almaty: Ana tili, 2011. – 288 b. [in Kazakh]
16. Babalar sozi: Juz tomдық. 76-том. Novellalyq ertegiler [The Words of Ancestors: 100 Volumes. Volume 76. Novel Tales]. – Astana: Foliant, 2011. [in Kazakh] – 432 pages.
17. Babalar sozi: Juz tomдық. 77-том. Satiralyq ertegiler [The Words of Ancestors: 100 Volumes. Volume 77. Satirical Tales]. – Astana: Foliant, 2011.– 400 b. [in Kazakh]
18. Balabekova K., Otarbekova Zh et al. Concepts in folktales – Manifestations of embodied worldviews // *Xlinguae*. – 2022. – Volume 15 Issue 4. – P. 18–27. DOI: 10.18355/XL.2022.15.04.02
19. Toishanuly A. Ant [Oath]. [Electronic resource]. URL: <https://egemen.kz/article/110680-ant> (Electronic resource) (date of access 21.02.2021) [in Kazakh]
20. Suyerkul B., Kurmanali A. vd. Teaching somatic idioms during the corona crisis (based on historical and literary texts) // *Xlinguae*. – 2021. – Volume 14, Issue 1. – P. 81–90. DOI:10.18355/XL.2021
21. Qaidar A. Halyq danalygy [Folk Wisdom]. – Almaty: Toganai T, 2004. – 560 b. [in Kazakh]